

ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ ОЦІНЮВАННЯ ЙОГО ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE IN THE CONTEXT OF EVALUATION OF ITS MAIN ACTIVITIES

У статті розглянуто сутність економічного розвитку підприємства. Визначено сукупність якісних і кількісних ознак, за якими економічний розвиток конкретного підприємства може бути віднесеним до ресурсозберігаючого типу. Подано основні підходи до оцінювання рівня зносу основних засобів підприємств. Визначено основні чинники, які впливають на цей рівень, та запропоновано методику оцінювання такого впливу. Розроблено механізм реалізації внутрішніх можливостей підприємства стосовно нормалізації рівня зносу його основних засобів. Застосування даного механізму дозволить підприємству проводити науково обґрунтовану політику оновлення своєї техніко-технологічної бази.

Ключові слова: основні засоби, економічний розвиток, зношення основних засобів, підприємство, технічний стан, оновлення основних засобів.

У статті розглянуто сутність економічного розвитку підприємства. Визначено сукупність якісних і кількісних ознак, за якими економічний розвиток конкретного підприємства може бути віднесеним до ресурсозберігаючого типу. Подано основні підходи до оцінювання рівня зносу основних засобів підприємств. Визначено основні чинники, які впливають на цей рівень, та запропоновано методику оцінювання такого

впливу. Розроблено механізм реалізації внутрішніх можливостей підприємства стосовно нормалізації рівня зносу його основних засобів. Застосування даного механізму дозволить підприємству проводити науково обґрунтовану політику оновлення своєї техніко-технологічної бази.

Ключевые слова: основные средства, экономическое развитие, износ основных средств, предприятие, техническое состояние, обновление основных средств.

In the article is considered the essence of economic development of the enterprise. Determined a set of qualitative and quantitative characteristics, according to which the economic development of a particular enterprise can be attributed to a resource-saving type. Given the main approaches to assessing the level of depreciation of fixed assets of enterprises. The main factors which influence this level are determined, and the method of estimation of such influence is proposed. Developed the mechanism of realization of internal possibilities of the enterprise in relation to normalization of the level of depreciation of its fixed assets. The application of this mechanism will allow the company to carry out scientifically grounded policy of updating its technical and technological base.

Key words: fixed assets, economic development, depreciation of fixed assets, enterprise, technical condition, renewal of fixed assets.

УДК 658.152

Крет І.З.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
підприємства та інвестицій
Національний університет
«Львівська політехніка»

Петрушка Т.О.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри економіки
підприємства та інвестицій
Національний університет
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми. Економічне зростання в Україні потребує суттєвого нарощування обсягів виготовлення промислової продукції. Але незважаючи на потенційний попит та ще наявні виробничі можливості українських підприємств, на ринку спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягів іноземної продукції.

Основною причиною такого стану є велика ресурсоемкість виробництва в Україні, насамперед, високий рівень питомих витрат виробничих ресурсів, зокрема, матеріальних, енергетичних та трудових.

Низький рівень технічного стану основних засобів на багатьох підприємствах України зумовлений як об'єктивними причинами, зокрема недостатністю наявних обсягів фінансових ресурсів, так і суб'єктивними, зокрема відсутністю на підприємствах дієвого організаційного механізму оновлення їх основних засобів.

При цьому формування такого механізму, який би передбачав науково обґрунтоване управління технічним станом основних засобів підприємств, потребує попереднього оцінювання реального рівня їх зносу та встановлення міри впливу основних чинників на цей рівень.

У зв'язку з цим проблема розробки методичних засад оцінювання впливу чинників на рівень зносу

основних засобів підприємств та визначення можливостей щодо його нормалізації на теперішній час є досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У сучасній літературі подається досить багато різноманітних способів тлумачення категорії «розвиток» та, зокрема, підходів до трактування поняття «розвиток підприємства».

Узагальненим трактуванням сутності розвитку є ідентифікація його зі змінами, що відбуваються у певному об'єкті. Так у [1, с. 592] відзначається, що розвиток являє собою необоротну, спрямовану, закономірну зміну матеріальних та ідеальних об'єктів. Подібної точки зору на сутність розвитку додержуються, зокрема, і В.В. Ільїн та Ю.І. Кулагін, які вважають, що розвиток – це, в першу чергу, – зміна, рух [2, с. 120].

Багато науковців, конкретизуючи трактування поняття «розвиток», зазначають наявність при цьому якісних змін певного об'єкта. Так, у [3] розвиток тлумачиться як процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого [3, с. 1043]. У роботі [4], Е.М. Коротков, досліджуючи розвиток на рівні підприємства, тлумачить його як «... сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатності

чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища» [3, с. 296].

Подібної думки додержуються і автори роботи [4], які трактують розвиток економічно-виробничої системи як процес її переходу у новий, більш якісний стан шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективності функціонування.

Досить деталізованим є тлумачення сутності економічного розвитку підприємства, яке подає В.П. Черненко: «це незворотні, спрямовані, вимірювальні, закономірні кількісно-якісні та сутнісні зміни економічної системи в довгостроковому періоді, що відбуваються під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної сутності такої системи, для забезпечення найбільш оптимального та ефективного функціонування підприємства в середовищі, в якому воно діє» [5, с. 125].

Питання розкриття сутності механізму зношення основних засобів, оцінювання рівня такого зносу та управління ним знаходяться у полі зору багатьох дослідників.

Так, у роботі [6, с. 39-58] її автори виділяють три види зносу обладнання: фізичний (часткова або повна втрата обладнанням своїх початкових технічних якостей), функціональний (зменшення споживної привабливості тих або інших властивостей обладнання, що зумовлено розвитком нових технологій) та економічний (втрата вартості майна внаслідок впливу зовнішніх по відношенню до нього чинників). При цьому автори здійснюють детальний аналіз факторів, які зумовлюють ці три види зносу обладнання, та подають низку часткових методів проведення їх грошової оцінки.

Методи оцінювання вартості основних засобів з урахуванням фактору зносу подаються і у виданнях, присвячених методичному забезпеченню експертного оцінювання майна, зокрема у [7, с. 279-296] та [8, с. 98-99]. Однак, ці методи переважно базуються на витратному підході і недостатньо враховують зв'язок між зміною вартості основних фондів та зміною ефективності їх експлуатації протягом періоду їх функціонування.

Докладний розгляд видів зношування основних засобів підприємства та факторів, що їх зумовлюють, подають автори монографії [9, с. 121-156]. При цьому у даній роботі наводяться алгоритми, за якими повинні діяти менеджери підприємства при обґрунтуванні термінів та способів оновлення його основних засобів.

Автори також подають узагальнюючий вигляд критерію заміни існуючого об'єкта основних засобів новим, а саме – така заміна буде доцільною, якщо чиста теперішня вартість доходу від ек-

сплуатації нових основних засобів буде вищою, ніж чиста теперішня вартість існуючого об'єкта основних засобів.

Певну систему моделей визначення оптимального строку заміни основних засобів підприємств наводять у своїх роботах також і інші науковці, зокрема І.Б. Скворцов у монографії [10]. При цьому автор докладно досліджує зміну техніко-економічних показників експлуатації основних засобів підприємства у процесі їх зношування.

Низку робіт присвячено також проблемі управління технічним розвитком підприємств та організації оновлення їх техніко-технологічної бази. Зокрема, у [11, с. 217-257] наводяться основні функції, які виконує планування оновлення матеріально-технічної бази підприємства у рамках інноваційного менеджменту, подається характеристика організаційних структур техніко-технологічного й інноваційного розвитку підприємства, описуються основні етапи стратегічного планування оновлення техніко-технологічної бази і продукції підприємства.

Тим не менш, не дивлячись на значну кількість публікацій, присвячених проблемі розробки механізму оновлення основних засобів підприємств, існує нагальна потреба продовження дослідження цієї проблеми, передусім, у контексті розгляду ролі показника реального (дійсного) зносу основних засобів у процесі розробки раціональної стратегії своєчасного та комплексного оновлення техніко-технологічної бази підприємства для подальшого його розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на існування значної кількості наукових праць, присвячених дослідженню сутності та характеристик процесу економічного розвитку підприємств у сучасній науковій літературі не є достатньо повним та системним.

Багато публікацій, які присвячені проблемі розробки механізму оновлення основних засобів підприємств, але існує нагальна потреба продовження дослідження цієї проблеми, передусім, у контексті розгляду ролі показника реального (дійсного) зносу основних засобів у процесі розробки раціональної стратегії своєчасного та комплексного оновлення техніко-технологічної бази підприємства.

Мета статті. Основною метою цієї роботи є:

- визначення сукупності якісних і кількісних ознак, за якими економічний розвиток конкретного підприємства може бути віднесеним до ресурсозберігаючого типу;
- встановлення основних факторів, що впливають на рівень зношення основних засобів підприємства;
- розробка методики встановлення реального рівня зношення основних фондів на підставі визначення ринкової величини їх залишкової вартості;

– встановлення у загальному величині зносу основних засобів часток, що відповідають їх фізичному зношенню та моральному старінню.

Виклад основного матеріалу. Якісні ознаки ресурсозберігаючого типу економічного розвитку підприємства відображаються у зміні експлуатаційних характеристик виробничих ресурсів підприємства (ресурсні ознаки) та (або) споживчих характеристик продукції, яке виготовляється ним (продуктові ознаки). Наприклад, якщо розглядати технічні ресурси підприємства, то основною їх експлуатаційною характеристикою є продуктивність устаткування. Також важливими якісними параметрами цього виду ресурсів є тривалість корисного терміну функціонування обладнання, рівень споживання ним палива та енергії тощо.

Стосовно групи продуктивних якісних ознак ресурсозберігаючого типу розвитку підприємства, то вони є певною мірою похідними від групи ресурсних ознак. Прикладом таких ознак є зниження ваги виробів (за умови збереження усіх її корисних споживчих характеристик) завдяки впровадженню на підприємстві матеріалозберігаючої технології виготовлення продукції.

Щодо кількісних ознак ресурсозберігаючого типу економічного розвитку підприємства, то вони ґрунтуються на застосуванні певних кількісних характеристик (показників) і поділяються на такі групи: моментні, які передбачають застосування характеристик, які обчислюються на певну дату; інтервальні, які передбачають застосування характеристик, які обчислюються за певний проміжок часу; відносні, які передбачають застосування характеристик, що вимірюються за допомогою відносних показників (рівень витрат, прибутковість продукції, рентабельність активів тощо); питомі, які передбачають застосування показників, що обчислюються у розрахунку на одиницю продукції, яку виготовляє підприємство.

Окрім перерахованих вище способів групування ознак ресурсозберігаючого типу розвитку промислових підприємств, доцільно виокремити також і інші: за кількістю критеріїв визначення типу розвитку підприємства: одиничні (коли використовується один критеріальний показник); комплексні (коли використовуються декілька критеріальних показників); за необхідністю: необхідні (ознаки, обов'язкові для віднесення розвитку підприємства до його ресурсозберігаючого типу); достатні (дотримання таких ознак гарантує, що тип розвитку підприємства є ресурсозберігаючим); необхідні та достатні одночасно; за змістом: економічні (показники, що характеризують результати діяльності підприємства); техніко-технологічні (характеристики матеріалів, устаткування, технологій тощо, які застосовуються підприємством); організаційні (характеристики умов праці, її оплати, техніки безпеки, навколишнього природ-

ного середовища тощо); за наявністю зіставлення з попереднім періодом: статичні (ознаки, що ґрунтуються на використанні показника за звітний період без зіставлення з попереднім); динамічні (ознаки, що ґрунтуються на використанні показника за звітний період у зіставленні із попереднім періодом); за проміжком часу, що досліджується: ретроспективні (ознаки, що характеризують попередні періоди); поточні (ознаки, що характеризують звітний період); прогнозні (ознаки, що характеризують майбутні періоди).

Таким чином, можна виокремити достатньо багато груп ознак ресурсозберігаючого типу економічного розвитку підприємства. При цьому можливою є ситуація, за якої тип розвитку певного підприємства за однією ознакою буде ресурсозберігаючим, а за іншою – ні. Отже, як впливає з поданого вище групування видів ресурсозберігаючого типу економічного розвитку підприємства, існує багато різновидів такого розвитку.

А величина зносу основних фондів визначається одночасним впливом багатьох чинників, які характеризують як внутрішнє, так і зовнішнє середовище підприємства і, в кінцевому рахунку, визначають розмір його чистого грошового потоку (суми чистого прибутку та амортизації).

При цьому постає завдання виявити взаємозв'язок між величиною чистого грошового потоку від експлуатації певного елемента основних засобів підприємства та залишковою вартістю цих основних засобів і рівнем їх зносу.

Припустимо, що інвестиційний ринок знаходиться у стані рівноваги, тобто первісна вартість основних засобів дорівнює дисконтованій величині прогнозного чистого грошового потоку за весь період їх експлуатації, тобто:

$$B_n = \sum_{t=1}^T \frac{\Gamma_t}{(1+E)^t}, \quad (1)$$

де B_n – первісна вартість даного елемента основних засобів; Γ_t – чистий грошовий потік від експлуатації даних основних засобів у t -тому році; T – кількість років ефективної експлуатації даного елемента основних засобів.

Тоді залишкова вартість даного елемента основних засобів на початок i -того року його експлуатації буде визначатися за такою формулою:

$$B_{zi} = (1+E)^{i-1} \times \sum_{t=i}^T \frac{\Gamma_t}{(1+E)^t}, \quad (2)$$

де B_{zi} – залишкова вартість даного елемента основних засобів на початок i -того року його експлуатації.

З вищевикладеного випливає, що первісну вартість основних засобів в умовах рівноваги на інвестиційному ринку можна подати таким чином:

$$B_n = \frac{B_{zi}}{(1+E)^{i-1}} + \sum_{t=i}^T \frac{\Gamma_t}{(1+E)^t}. \quad (3)$$

З виразу (3) можна знайти формулу для визначення величини залишкової вартості основних

засобів як функції їх первісної вартості та загальної величини чистого грошового потоку, отриманого від їх експлуатації до даного моменту часу:

$$B_{zi} = B_n \times (1+E)^{i-1} - (1+E)^{i-1} \times \sum_{t=i}^T \frac{\Gamma_t}{(1+E)^t}. \quad (4)$$

Таким чином, рівень зносу основних засобів можна оцінити, використовуючи таку формулу:

$$P_{zi} = (B_n - B_{zi}) : B_n = (B_n - B_n \times (1+E)^{i-1} + (1+E)^{i-1} \times \sum_{t=i}^T \frac{\Gamma_t}{(1+E)^t}) : B_n, \quad (5)$$

де P_{zi} – рівень зносу основних засобів на початок i -того року їх експлуатації.

Припустимо, що даний елемент основних засобів відпрацював один рік, принісши чистий грошовий потік у розмірі Γ_1 . Тоді згідно формули (5) величина зносу основних засобів на початок другого року буде визначатися за таким виразом:

$$Z_2 = B_n - B_n \times (1+E) + (1+E) \times \frac{\Gamma_1}{(1+E)} = \Gamma_1 - B_n \times E, \quad (6)$$

де Z_2 – величина зносу основних засобів на початок другого року їх експлуатації.

З формули (6) випливає, що у випадку, коли $\Gamma_1 = B_n \times E$, знос основних засобів у першому році їх експлуатації є відсутнім; при цьому можливим є випадок від'ємної величини зносу цих основних засобів. Такий випадок постає, якщо виконується нерівність $\Gamma_1 < B_n \times E$, тобто чистий грошовий потік у перший рік експлуатації основних фондів є меншим за добуток первісної вартості цих основних засобів на ставку дисконту.

Очевидно, що такий випадок не є дуже типовим, але він може трапитися, якщо на початку періоду експлуатації основних засобів прибуток від їх функціонування є досить малим внаслідок значних поточних витрат, пов'язаних із поступовим введенням в експлуатацію цих основних фондів.

Розглянемо тепер можливість поділу загальної величини зносу основних засобів на окремі складові, що відповідають різним чинникам, які справляють вплив на розмір цього зносу. При цьому такий поділ величини зносу основних засобів повинен передбачати, насамперед, виділення у його загальній величині розміру їх фізичного зношення та розміру їх морального (техніко-економічного) старіння у грошових одиницях виміру.

Загалом основними чинниками, що впливають на величину зносу основних засобів, є:

1) збільшення собівартості одиниці продукції, що виготовляється за допомогою даних основних засобів, протягом терміну їх ефективної експлуатації;

2) зниження ціни одиниці продукції, що виготовляється за допомогою даних основних засобів, протягом терміну їх ефективної експлуатації;

3) скорочення натуральних обсягів виробництва та реалізації продукції, що виготовляється за допомогою даних основних засобів, протягом терміну їх ефективної експлуатації.

Розглянемо спрощений випадок, коли знос основних засобів зумовлений дією двох чинників, а саме – збільшенням собівартості одиниці продукції внаслідок зростання витрат на ремонт основних засобів (тобто дією їх фізичного зношення) та зниженням ціни одиниці продукції як результатом морального старіння цих основних фондів.

Нехай відомими є прогнози величини ціни одиниці та собівартості одиниці продукції, що виготовляється за допомогою даних основних засобів, за усі роки їх експлуатації. Тоді величина чистого грошового потоку за ними буде визначатися за такою формулою:

$$\Gamma_t = (C_t - C_t) \times O, \quad (7)$$

де C_t – ціна одиниці продукції без непрямих податків, що виготовляється за допомогою даних основних засобів, у t -ому році від початку їх експлуатації; C_t – собівартість одиниці продукції без амортизаційних відрахувань у t -ому році від початку їх експлуатації основних фондів; O – натуральний річний обсяг виробництва продукції, що виготовляється за допомогою даних основних засобів (припускаємо, що розмір даного показника є сталим).

За таких умов первісна вартість основних засобів буде визначатися за такою формулою:

$$B_n = \sum_{t=1}^T \frac{(C_t - C_t) \times O}{(1+E)^t}. \quad (8)$$

Відповідно, залишкова вартість даних основних засобів на початок i -того року буде визначатися за такою формулою:

$$B_{zi} = (1+E)^{i-1} \times \sum_{t=i}^T \frac{(C_t - C_t) \times O}{(1+E)^t}. \quad (9)$$

Будемо вважати, що у $T+1$ році ціна одиниці продукції дорівнює її собівартості, тобто $C_{T+1} = C_{T+1}$ та у подальших розрахунках будемо умовно припускати, що така рівність залишається і у наступних роках після закінчення терміну експлуатації даних основних засобів.

Тоді загальну величину зносу основних засобів на початок i -того року можна визначити шляхом зіставлення величини чистого грошового потоку за роками експлуатації за новими та за зношеними основними засобами, використовуючи таку формулу:

$$z_i = \sum_{t=1}^T \frac{(C_t - C_{t+i}) \times O + (C_{t+i} - C_t) \times O}{(1+E)^t}. \quad (10)$$

Таким чином, є можливим виділити у загальній величині зносу основних засобів його частки, що відповідають їх фізичному зносу та їх моральному старінню.

Величина фізичного зносу основних засобів у такому випадку буде визначатися за такою формулою:

$$z_i^{\Phi} = \sum_{t=1}^T \frac{(C_{t+i} - C_t) \times O}{(1+E)^t}, \quad (11)$$

де z_i^{Φ} – величина фізичного зносу основних засобів на початок i -того року їх експлуатації.

Відповідно, величина морального старіння основних засобів буде обчислюватися за такою формулою:

$$Z_i^M = \sum_{t=1}^T \frac{(C_t - C_{t+i}) \times O}{(1+E)^t}, \quad (12)$$

де Z_i^M – величина морального старіння основних засобів на початок i -того року їх експлуатації.

Очевидно, що існує певний рівень зносу основних засобів, який можна вважати катастрофічним для майбутнього функціонування підприємства. Однак точне формулювання поняття «катастрофічний рівень зносу основних засобів» потребує введення у розгляд певних обмежень та припущень, які стосуються трьох основних позицій, а саме:

1. Можливостей підприємства у майбутньому забезпечувати обсяги отриманих результатів від своєї операційної діяльності (зокрема, виручки від реалізації продукції та прибутку) на рівні, принаймні, не нижчому за існуючий.

2. Можливостей підприємства функціонувати необмежений проміжок часу.

3. Можливостей підприємства забезпечувати відтворення своїх основних засобів з метою досягнення перших двох вимог виключно за рахунок власних джерел коштів, тобто не використовуючи додаткові кошти, отримані у вигляді позик чи зовнішніх внесків у збільшення статутного його капіталу.

Також необхідно ввести та кількісно охарактеризувати поняття нормального (припустимого) рівня зносу основних засобів підприємства. Якщо ж хоча б одна з трьох вищеперелічених вимог для певного підприємства не виконується, то рівень зносу основних засобів даного підприємства не можна вважати задовільним.

Таким чином, можна виділити два основних види зносу основних засобів за його рівнем, а саме:

– нормальний (припустимий), за якого підприємство може забезпечувати просте відтворення основних засобів, використовуючи лише майбутній потік амортизаційних відрахувань на їх реновацію;

– катастрофічний, за якого підприємство не зможе здійснити навіть просте відтворення своїх основних засобів, використовуючи майбутні потоки свого прибутку та амортизаційних відрахувань.

Відповідно можна виділити такі похідні рівні зносу основних засобів підприємства: низький, величина якого не перевищує нормальний (припустимий) рівень зносу; середній, величина якого перевищує нормальний (припустимий) рівень, але є меншою від катастрофічного рівня зносу основних засобів; високий, величина якого дорівнює або перевищує катастрофічний рівень зносу.

Залежно від того, яким є рівень зносу основних засобів підприємства на даний момент часу (низьким, середнім чи високим) дії підприємства щодо

нормалізації рівня зносу його основних фондів повинні бути різними.

З метою визначення параметрів катастрофічного зносу основних засобів необхідно передусім встановити, яким чином рівень цього зносу обчислюється у даному конкретному випадку. При цьому можливими є два найпоширеніші випадку:

1) визначення рівня зносу основних засобів за їх ринковою вартістю;

2) визначення рівня зносу основних засобів за фактичною тривалістю їх експлуатації.

Розглянемо перший випадок вимірювання рівня зносу основних засобів. Введемо такі позначення: $Vл$ – первісна вартість даного елемента основних засобів підприємства; $Vзі$ – залишкова вартість даного елемента основних засобів підприємства, що відпрацював i років; E – ставка дисконту (річна у частках одиниці).

Тоді підприємство встигне нагромадити необхідну суму коштів з метою своєчасної заміни даного елемента основних засобів за рахунок чистого грошового потоку від його експлуатації протягом часу, що залишився до припинення його функціонування, якщо буде виконуватися така умова:

$$Vзі \cdot (1+E)^{T-i} = Vл, \quad (13)$$

де T – ефективний термін експлуатації даного елемента основних засобів підприємства.

Так як рівень зносу за ринковою вартістю $Pзі$ визначається за формулою:

$$Pзі = 1 - Vзі/Vл, \quad (14)$$

де $Pзі$ – рівень зносу даного елемента основних засобів, що пропрацював i років, за його ринковою вартістю, то величина катастрофічного рівня зносу основних засобів підприємства згідно з формулою (13) буде визначатися за таким виразом:

$$Pкі = 1 - Vзі/Vл = 1 - 1/(1+E)^{T-i}, \quad (15)$$

де $Pкі$ – величина катастрофічного рівня зносу окремого елемента основних засобів, тобто такого рівня його зносу, перевищення якого не дає можливості нагромадити необхідну суму коштів для своєчасної заміни цього елемента за рахунок чистого грошового потоку від його експлуатації протягом усіх років, які йому залишилися функціонувати.

Як показали проведені дослідження, у загальному випадку не існує певної константної величини катастрофічного рівня зносу основних засобів підприємства, тобто навіть при дуже високому рівні їх зносу, наприклад 90%, за певних умов цей рівень зносу не є катастрофічним (для цього $Tз$ та E повинні бути достатньо великими).

Висновки з проведеного дослідження. Обґрунтований метод оцінювання рівня зносу основних засобів підприємства повинен базуватися на визначенні їх залишкової вартості переважно за дохідним підходом до їх оцінки.

У роботі було запропоновано метод відокремлення величин фізичного зносу та морального старіння основних засобів у загальній величині їх зносу. Застосування цього методу дозволяє виділити чинники, що найбільш суттєво впливають на розмір зносу основних фондів.

Застосування запропонованого підходу до оцінювання рівня зносу основних засобів та аналізування впливу окремих чинників на цей рівень може бути фундаментом удосконалення методичних підходів до обґрунтування доцільності оновлення основних засобів та вибору найкращої форми такого оновлення, а також економічного розвитку підприємства.

З цією метою необхідно провести додаткове дослідження закономірностей, що зумовлюють зміну техніко-економічних показників експлуатації протягом терміну функціонування основних фондів підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Большая советская энциклопедия: Гл. ред. А.М. Прохоров, 3-е изд. Т.1-30. Т.21. – М.: Сов. энциклопедия, 1975. – 640 с.
2. Ільїн В.В. Людина і світ. Навчальний посібник. / В.В. Ільїн, Ю.І. Кулагін // К.: Київ: Київ. Нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 283 с.
3. Великий тлумачний словник української мови. – К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
4. Коротков Э.М. Концепція менеджмента / Э.М. Коротков. – М.: Дека, 1997. – 304 с.
5. Черненко В.П. Економічний розвиток підприємства: сутність та види. / В.П. Черненко // Формування ринкової економіки. – 2010. – № 23. – С. 116-126.
6. Гохберг І.І., Щербань С.І. Оцінка установок, машин та обладнання: Питання і відповіді, практикум оцінки: Навч. посібник. – Львів: ЗУКЦ, 2007. – 184 с.
7. Оценка рыночной стоимости недвижимости. Учебное и практическое пособие. – М.: Дело, 1998. – 384 с.
8. Круш П.В., Поліщук С.В. Оцінка бізнесу: Навч. посібник. – К.: ЦНЛ, 2004. – 264 с.
9. Економічний вибір оптимальних технологій: мікро– та макроекономічні аспекти: Монографія / Ю. Стадницький, А. Загородній, О. Капітанець, О. Товкан. – Львів: ЗУКЦ, 2006. – 320 с.
10. Скворцов І.Б. Ефективність інвестиційного процесу: методологія, методи і практика. Монографія. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2003. – 312 с.
11. Економіка й організація інноваційної діяльності: Підручник / О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 960 с.

REFERENCES:

1. Prokhorov A. M. (1975) Bol'shaya sovetskaya entsiklopediya [Large Soviet Encyclopedia]. Moscow.
2. Ilyin V. V., Kulyagin Y. I. (2003) Lyudyna i svit [Human and world]. Kyiv: National Trade and Economic University.
3. (2001) Velykyy tлумachnyy slovnyk ukrayyns'koyi movy [Great explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: VTF "Perun".
4. Korotkov Y. M. (1997) Kontseptsiya menedzhmenta [Management Concept]. Moscow: Deca.
5. Chernenky V. P. (2010) Ekonomichnyy rozvytok pidpryyemstva: sutnist' ta vydy [Economic development of an enterprise: essence and types]. A market economy Formation, no. 23, pp. 116-126.
6. Gohberg I. I., Shcherban S. I. (2007) Otsinka ustanovok, mashyn ta obladnannya: Pytannya i vidpovidi, praktykum otsinky [Estimation of installations, machines and equipment: Questions and answers, workshop assessment]. Lviv: WUCC.
7. (1998) Otsenka rynochnoy stoimosti nedvizhymosti [Estimation of the market value of real estate]. Moscow: Delo.
8. Krush P. V., Polischuk S. V. (2004) Otsinka biznesu [Business Valuation]. Kyiv: SLC.
9. Stadnitsky Y., Zagorodniy A., Kapitanets O., Tovkan O. (2006) Ekonomichnyy vybir optymal'nykh tekhnolohiy: mikro– ta makroekonomichni aspekty [Economic choice of optimal technologies: micro-and macro-economic aspects]. Lviv: WUCC.
10. Skvortsov I. B. (2003) Efektyvnist' investytsiynoho protsesu: metodolohiya, metody i praktyka [Efficiency of the investment process: methodology, methods and practice]. Lviv: Lviv Polytechnic National University.
11. Volkov O. I., Denisenko M. P., Grechan A. P. (2004) Ekonomika y orhanizatsiya innovatsiynoyi diyal'nosti [Economics and organization of innovation activity]. Kyiv: "Professional".

Kret I.Z.Associate Professor at the Department of Enterprise
Economics and Investment
National University "Lviv Polytechnic"**Petrushka T.O.**Associate Professor at the Department of Enterprise
Economics and Investment
National University "Lviv Polytechnic"

ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE IN THE CONTEXT OF EVALUATION OF ITS MAIN ACTIVITIES

Today, economic growth in Ukraine requires a substantial increase of a production amount of industrial products. But despite the potential demand and the existing production opportunities of Ukrainian enterprises, there is a steady trend in the market for increasing the amount of foreign products.

A low level of technical condition of fixed assets in many enterprises as Ukraine is due to objective reasons, particularly a lack of available amounts of financial resources and subjective, particularly a lack of effective institutional mechanism to update their assets in enterprises.

In modern literature, there are many different ways of interpreting the category of "development" and, in particular, approaches to the interpretation of the concept of "enterprise development". The detailed explanation of the essence of the economic development of the enterprise, is presented by V. Chernenky.

The issue of the essence disclosure of a mechanism depreciation of fixed assets, assessing the level of such depreciation and management of it is in the field of view of many researchers. The authors carry out a detailed factors analysis, that determine certain three types of equipment depreciation, and provide a number of partial methods for conducting their monetary valuation.

Despite the considerable number of publications, devoted to the problem of development for update mechanism of fixed assets of the enterprises, there is an urgent need to continue the study of this problem, first of all, in the context of considering the role of the indicator of real (actual) depreciation of fixed assets in the process of developing a rational strategy for a timely and comprehensive upgrade of technical and technological base of the enterprise for its further development.

The essence and characteristic of the process of economic development of enterprises in modern scientific literature is not sufficiently complete and systematic. Many publications devoted to the problem of developing a mechanism for updating fixed assets of enterprises, but there is an urgent need to continue the study of this problem, first of all, in the context of considering the role of the indicator of real (actual) depreciation of fixed assets in the process of developing a rational strategy for timely and comprehensive updating of the technological and technological base of the enterprise.

The main purpose of this work is to: identify a set of qualitative and quantitative features, under which the economic development of a particular enterprise can be attributed to resource-saving type; establishment of the main factors influencing the level of depreciation of fixed assets of the enterprise; development of a method for determining the real level of depreciation of fixed assets on the basis of determining the market value of their residual value; establishment in general a value of depreciation of fixed assets of particles, corresponding to their physical depreciation and moral aging.

Qualitative signs of a resource-saving type of economic development of the enterprise are reflected in the change of operational characteristics of the enterprise's production resources (resource characteristics) and (or) consumer characteristics of the product, which is manufactured by them (product characteristics).

As for the quantitative features of a resource-saving type of economic development of the enterprise, they are based on the application of certain quantitative characteristics (indicators) and are divided into certain groups.

In the work, besides the above-mentioned methods of grouping features of a resource-saving type of development of industrial enterprises, others are also identified.

And the value of the depreciation of fixed assets is determined by the simultaneous influence of many factors, that characterize both the internal and external environment of the enterprise and, ultimately, determine the amount of its net cash flow (the amount of net profit and depreciation). And the task is to identify the interrelation between the amount of net cash flow from the exploitation of a certain element of fixed assets of the enterprise and the residual value of these fixed assets and the level of their depreciation.

The possibility of dividing the total value of depreciation of fixed assets into separate components, that corresponding to various factors, which are influencing the size of this depreciation, is considered. At the same time, such value divide of the depreciation of fixed assets should predict, first of all, the allocation, in its total

size, of their physical deterioration and the size of their moral (techno-economic) aging in monetary units of measurement.

The main factors affecting the amount of depreciation of fixed assets are:

- 1) an increase in the cost price of a unit of product, that is produced using these fixed assets during the period of their effective exploitation;
- 2) reduction of the price of a unit of product, which is made using the data of fixed assets, during the period of their effective exploitation;
- 3) reduction of natural amounts of production and sales of the product, which is produced with using these fixed assets, during the period of their effective exploitation.

Considered a simplified case, when the deterioration of fixed assets is caused by the influence of two factors, namely – an increase in the unit cost of product due to the increase in the cost of repairing fixed assets (the effect of their physical deterioration) and a decrease in the unit price of products as a result of the moral aging of these fixed assets. In condition, that known forecast values of the unit price and cost of a unit of production, which is produced using the fixed assets, are known for all years of their exploitation.

There is a certain level of depreciation of fixed assets, which can be considered catastrophic for the future operation of the enterprise. However, the precise wording of the term "catastrophic level of depreciation of fixed assets" requires the introduction of certain restrictions and assumptions, which are concerned certain three main positions.

Thus, there are two main types of depreciation of fixed assets at its level, namely:

- normal (acceptable), in which the enterprise can provide a simple reproduction of fixed assets, using only the future flow of depreciation deductions for their renovation;
- catastrophic, in which the enterprise cannot even perform a simple reproduction of its fixed assets, using future flows of its profits and depreciation charges.

Studies have shown that in the general case there is no definite constant value of the catastrophic level of depreciation of fixed assets of the enterprise, that is, even at a very high level of their depreciation, for example, 90%, under certain conditions, this level of depreciation is not disastrous (for this, Tz and E should be big enough).

The applying of the proposed approach for assessment of the level of depreciation of fixed assets and analysis of the influence of individual factors on this level can become the basis for improvement of methodological approaches to justify the expediency of renewal of fixed assets and the choice of the best form of such an update, and accordingly, the economic development of the enterprise. To do this, it is necessary to conduct an additional study of the regularities, which predetermine the change of technical and economic indicators of exploitation during the existence of the enterprise's fixed assets.